

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAHSUS
TA'LIM VAZIRLIGI
ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI**

«Tasdiqlayman»

O`quv ishlari bo`yicha prorektor

_____ dots. N.Asqarov

« ____ » _____ 2009-yil

Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari fanining
(fanning nomi)

ISHCHI O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: - 200000 - Gumanitar fanlar va san`at

Ta`lim sohasi: -220000 -Gumanitar fanlar

Ta`lim yo`nalishi:- 5220100 - Filologiya (O`zbek filologiyasi)

Umumiy o`quv soati-164

Shu jumladan:

Ma'ruza -32

Amaliy -26

Laboratoriya - -

seminar -26

Mustaqil ta'lim soati -80

Fanning ishchi o`quv dasturi Andijon davlat universiteti Filologiya fakulteti kengashining 2009-yil 28 avgustdagi 1-sonli yig`ilishida muhokama etildi va ma'qullandi.

Filologiya (O`zbek filologiyasi) ta'lim yo`nalishi o`quv dasturi va ishchi o`quv rejasiga muvofiq ishlab

Tuzuvchilar: : **Quronov Dilmurod** -
“O`zbek adabiyoti” kafedrası professori, f.f.d

_____
(imzo)

Mamajonov Zokirjon -
“O`zbek adabiyoti” kafedrası katta o`qituvchisi

_____
(imzo)

Taqrizchilar:

Mirzayeva Salimaxon - “O`zbek adabiyoti” kafedrası dotsenti, f.f.d.

Rahmonov Bahodir - “O`zbek adabiyoti” kafedrası dotsenti, f.f.n.

Fanning ishchi o`quv dasturi Filologiya fakultet kengashida tasdiqlandi (2009-yil 28 avgustdagi 1-sonli bayonnoma)

Kengash raisi: _____ f.f.n. dotsent **Z. QODIROV**
(imzo)

Kelishildi:

Kafedra mudiri: _____ f.f.d. dotsent **S. MIRZAYEVA**
(imzo)

2009-yil 28 avgust

1-ilova

2009/2010 o'quv yili uchun «Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari i» fanidan ishchi o'quv dasturiga o'zgarishlar va qo'shimchalr kiritish to`g'risida Filologiya (o'zbek filolog) ta'lim yo`nalishi bo`yicha Adabiyotshunoskik nazariyasi asaolari faninig ishchi o'quv dasturiga qiyidagi o`izgartirish va qo'shimchalar kiritlmoqda:

Ozgartirish va qo'shimchalarni kirituvchilar:

Quronov D :

_____
(imzo)

Mamajonov Z:

_____

---

ishchi o'quv dastur Filologiya fakultet Ilmiy kengashida muhokama etildi va ma'qullandi (2009 yil "28" avgustdagi "1" -sonli bayonnoma).

Kengash raisi: _____
(imzo)

f.f.n. dotsent **Z. QODIROV**

Kirish

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " fanining ta'limiy maqsadi: talabalarining maktabda olgan adabiy-nazariy bilimlarini umumlashtirib, sistemaga solgan holda adabiyot tarixidan ma'ruzalar tinglashga hozirlash, adabiy-nazariy masalalarni o'rgatish va nazariy bilimlarini shakllantirish.

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " fanining tarbiyaviy maqsadi: talabalarni adabiyotga muhabbat, milliy an'analarga nisbatan hurmat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash.

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " fanining rivojlantiruvchi maqsadi: talabalarda badiiy asarlarni nazariy aspektda tahlil va talqin qila olish ko'nikmalarini shakllantirish. Fanni o'qitish jarayonida talabada adabiy-nazariy qarashlar tarixini, jahon adabiyotshunosligida mavjud bo'lgan adabiy-nazariy qarashlar xususida to'la tasavvurni shakllantirish.

So'z boshi

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursi filologiya fakultetlari birinchi bosqich talabalarining maktabda olgan adabiy-nazariy bilimlarini umumlashtirib, sistemaga solgan holda adabiyot tarixidan ma'ruzalar tinglashga hozirlash maqsadini ko'zlaydi.

V 220100 - o'zbek filologiyasi yo'nalishi bo'yicha ta'lim oluvchi talabalarga mo'ljallangan amaldagi o'quv rejasiga muvofiq "Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursiga 48 soat ma'ruza va 30 soat amaliy (seminar) mashg'ulot soatlari ajratilgan.

Ma'ruza matnlari talabalarga belgilangan mavzu biyicha yo'nalish berishga mo'ljallangan bo'lib, shu yo'nalishlarga tayangan sholda talabaning mavzu bo'yicha bilimlarini mustaqil ravishda chuqurlashtirishi ko'zda tutiladi. Talabalarining ma'ruza mashg'ulotlarida olingan bilimlari darajasi amaliy mashg'ulotlar davomida sinaladi. O'quv yili mobaynida o'rganiladigan kursimiz davomida talabalar ikki bora kollokvium topshirishlari, ikki bora orliq nazorat bosqichida muayyan mavzuni yozma bayon qilib berishlari va, nishoyat, ikki bora tayanch tushunchalari asosida yozma ish yozishlariga tig'ri keladi. Shuni nazarda tutib har bir mavzudan so'ng tayanch tushunchalar berilganki, talaba ularning mazmun-mundarijasini, bir-biri bilan aloqasini yaxshi tushunib olishi zarurdir.

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursi biyicha ishchi dastur

I. KIRISH.

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursi haqida. Kursning mundarijasi, maqsad va vazifalari. Kursni irganish tartibi: ma'ruza, amaliy (seminar) mashg'ulotlar, tayanch iboralar asosidagi yozma ishlar. "Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursining manbalari. Adabiyotshunoslik fan sifatida. Adabiyotshunoslik fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari: adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid. Bu tarkibiy qismlarning o'zaro bibliografiyasi, mantshunoslik, manbashunoslik, adabiyot

istoriografiyasi. Adabiyotshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqasi. Adabiyotshunoslikning ijtimoiy fanlar tizimida tutgan irni.

II. BADIY ADABIYOT HAQIDA TA'LIMOT.

(6 soat ma'ruza)

Badiiy adabiyotning ikkiyoqlama mohiyati. Badiiy adabiyot haqidagi adabiyotshunoslikdagi bashslar haqida. Badiiy adabiyot sham ijtimoiy ong sham san'at soshasi sifatida. Badiiy adabiyotning ijtimoiy tabiati. Ijtimoiy dard tushunchasi. Ijtimoiy dardning shaxsiylanishi va bilish ehtiyoji. Badiiy adabiyotning predmeti. Badiiy adabiyotning ommaviyligi va elitarligi masalasi. Badiiy adabiyot ijtimoiy ong soshasi. Inson faoliyati. Inson faoliyatining xilma-xilligi. Ruhiiy faoliyat. Ruhiiy faoliyatning qish qirrasi: aql va xis. Ijtimoiy ong tushunchasi. Ijtimoiy ong shakllari: din, falsafa, axloq, fan, san'at. Bilish ehtiyoji va badiiy ijod. Badiiy adabiyotning predmeti. Badiiy adabiyotning ijtimoiy ongning boshqa shakllari orasida tutgan irni va o'ziga xosligi. Badiiy adabiyotning ijtimoiy fuksiyalari. Adabiyot va mafkura. Mafkura tushunchasi: mafkura ijtimoiy ongning bir qirrasi sifatida. Dunyoqarash va badiiy ijod. Badiiy adabiyotning g'oyaviyligi badiiy ijod tabiati bilan bog'liq shodisa ekanligi. Estetik ideal tushunchasi. Badiiy ijodda shaxsiylik va ijtimoiylik: ijtimoiy dardning shaxsiylashuvi (personifikasiya). Mafkura va adabiyot munosabati. Estetik idealda umuminsoniy qadryatlarning ustivorligi (umuminsoniy qadryatlarning vorsiyiligi) badiiy asar umrboqiyiligining bosh sharti sifatida. Adabiyotda mafkura qurolinigina kirishning badiiy adabiyot rivojiga tig'anoq bilishi haqida. Badiiy adabiyot san'at turi sifatida. "San'at" tushunchasi. Amaliy va badiiy san'atlar, ularning umumiy va xususiy jihatlari. Badiiy san'atlar insonning go'zallik qonunlari asosidagi ijodiy-ruhiy faoliyati mashsuli sifatida. Badiiy san'at turlari. Adabiyot siz san'ati. Badiiy adabiyotning boshqa san'at turlari orasidagi irni va o'ziga xosligi. Badiiy adabiyotning boshqa san'at turlari bilan aloqasi. San'at turlarining bir-biriga o'zaro ta'siri rivojlanishning mushim shartlaridan biri sifatida. Badiiy obraz va obrazlilik. Badiiy obraz tushunchasi. "Obraz" atamasining keng va tor ma'nolarda qillanilishi. Badiiy obraz adabiyot va san'atning tafakkur shakli sifatida. Badiiy obrazning fandagi obrazdan, obrazli tafakkurning absirkt tafakkurdan farqliligi. Badiiy obraz individuallashtirilgan umumlashma sifatida. Tipiklashtirish va uning yillari. Badiiy obraz rasional va emotsional birlik sifatida. Badiiy obrazning ko'p ma'noliligi Metaforiklik va assosiativlik. Inson obrazi badiiy adabiyotning izagi sifatida. Inson obrazini yaratish yillari: psixologizm, nutqiy narakteristika, portret, avtor xarakteristikasi va boshqalar. Badiiy obrazlar tasnifi: 1) predmetlik darajasiga kira (detal, fabula, xarakter, badiiy reallik); 2) tasviri va ifoda munosabatiga kira (avtologik, metalogik, superlogik); 3) umumlashmalik darajasiga kira (individual, tipik, arxetip); 4) voqelikka munosabatiga kira (realistik, romantik, fantastik, satirik, tragik).

III. BADIY ASAR HAQIDAGI TA'LIMOT.

(6 soat ma'ruza)

Badiiy asar haqida. Badiiy asar insonning go'zallik qonuniyatlari asosidagi ijodiy faoliyati mashsuli bilmish mavjidlik sifatida. Badiiy asar birikmasining tor va keng ma'nolari xususida. Badiiy kommunikasiya tushunchasi. Badiiy asar badiiy kommunikasiya vositasi sifatida. Ijodkor va o'quvchi muloqati. Badiiy ijod: badiiy

asarning dunyoga kelish qonuniyatlari. Asarning fenomenal shodisa ekanligi. Badiiy asar sistem butunlik sifatida. "Sistema" tushunchasi: butun, qism va struktura. Badiiy asarda shakl va mazmun. Shakl va mazmun tushunchalari haqida. Badiiy asarda shakl va mazmun birligi. "Badiiy asar shakli" va "badiiy asar mazmuni" tushunchalarining shartlilikligi. Mazmunning yetakchiligi, uning shaklni belgilash xususiyati. Shaklning konservativ (izgaurvchanlikka moyil emas)ligi. Shaklning nisbiy mustaqilligi. Mazmunning shaklga, shaklning mazmunga (adabiyo jarayon va konkret asar misolida) o'tishi. Mazmunning shaklga, shaklning mazmunga muvofiqligi badiiyatining mushim sharti sifatida. Badiiy asarni basholashda shakl yoki mazmunni ustun qiyish amaliyotining nomaqbulligi: formalizm va vulgar sosiologizm. Badiiy asardagi shakl va mazmun unsurlarini ajratishdagi turlichalik haqida. Badiiy asar mazmuni. Badiiy asar mazmuni tushunchasi. Badiiy mazmun ob'ektiv va sub'ektiv ibtido birligi sifatida. Badiiy mazmunning yuzaga chiqishi va mazmun uzvlari haqida: problem, mavzu, g'oyaivy hissiy basho (tendensiya), badiiy g'oya. Ijodiy jarayonda problemaning mavzuga nisbatan birlamchiligi, problemaning mavzuni belgilash. Muallifning tasvirlanayotgan voqea shodisalarga munosabati, g'oyaviy-shissiy basho, g'oyaviy-shissiy bashoning mazmunni shakllantirishdagi roli. Badiiy shakl va mazmun unsurlarining o'zaro munosabati (problema va konflikt, mavzu va syujet, tendensiya va konflikt, tendensiya va kompozitsiya). Badiiy asar mazmunining ko'p qatlamliligi: aktual va tub estetik qatlam. Badiiy asardagi obektiv ibtido konkret asar mazmunining turli davrlarida turlicha tushunilishi asos sifatida. Sujet va konflikt. Kompozitsiya Syujet tushunchasi. Voqeband va voqeband bilmagan (lirik) syujet tushunchalari. Syujet tiplari: xronikali va konsentrik syujetlar. Syujet tiplarining sof sholda uchramasligi, konkret asarda ulardan birining yetakchiligi. Syujet komponsntlari. Syujet qurilishida qillanuvchi badiiy usullar (retrospeksiya, montaj, reratdasiya, inversiya) va ularning badiiy-estetik ashamiyati. Syujet va badiiy vaqt. Syujet vaqti va kompozitsiya vaqti tushunchalari. Syujetni shakllantirish va uni izchil rivojlantirishda konfliktning roli. Konflikt turlari. Badiiy asarda konfliktlarning rang-barangligi: yetakchi konflikt va konfliktchalar. konfliktning tabiiy rivojlanishi tasviri plastiklikni ta'minlash sharti.

Badiiy asar kompozitsiyasining shakl va mazmun birligini, uyg'unlikni, asarning shakliy va konseptual butunligini ta'minlashdagi roli. Kompozitsiya unsurlari: obrazlar sistemasi, "nuqtai nazar", tafsilotlar (peyzaj, interer, lirik va epik chekishlar, qistirma epizod, qistirma shikoya va sh.) rivoya. Rivoya yillari va usullari. Rivoya motivasiyasi tushunchasi. Kompozision usullar: retardasiya, introspeksiya, "sirlilik", "kutilmaganlik effekti va b. Kompozitsiya va struktura tushunchalari xususida. Badiiy asar tili. Badiiy (poetik) til tushunchasi. "Poetik til" va umumxalq tili va "adabiy til" tushunchalari, ularning o'zaro munosabati. Badiiy asar tilining spesifik xususiyatlari. Badiiy tilini obrazlilik. Badiiy asar tilining emotsionalligi. Badiiy asar tilining differensiyalanganligi: avtor nutqi, personajlar nutqi. badiiy nutq shakllari: sochma (nasr)va tizma (she'riy); monologik va dialogik. Badiiy tilning an'anaviyligi.

III. 6. Badiiy tasvir va ifoda vositalari

"Tasvir" va "ifoda" tushunchalari, ularning o'zaro bog'liqligi xususida. Badiiy tasvir va ifoda vositalari tushunchasiga ta'rif. Adabiyotshunoslikka oid ishlarda shu

ma'noda qillaniluvchi istilohlar ("poetik fuguralar" va b.) Badiiy asar tiliningobrazlilik (tasviriylik) va emotsionalligini kuchaytirishdagi ashhamiyati. "Til normasi" tushunchasi. Muayyan badiiy-estetik maqsadni kizlab "til normasi"dan chekinish badiiy tasvir va ifoda vositalarining yuzaga kelish sharti sifatida. Til satxlari tushunchasi. Badiiy-estetik maqsad bilan turli satxlarda kuzatiluvchi og'ishlar: a) fonetik satxdagi; b) leksik (siz tanlash) satxdagi; v) leksik-sematik satxdagi; g) morfologik satxdagi; d) sintaktik satxdagi og'ishlar haqida (She'r tuzulishi bobida).

IY. SHE'R TUZILISHI.

(4 soat ma'ruza)

She'riy nutq haqida. She'r tizimlari.

Badiiy nutqning she'riy va nasriy shakllari haqida. Ritm tushunchasi. Nutq ritmi. Ritmiklik badiiy nutqning jozibasi, ta'sirdorligini oshiruvchi mushim omil sifatida. Nasriy asarda ritm. She'riy ritm haqida. Metr (o'lchov) tushunchasi. Ritmik bo'laklar: big'in (shijo), turoq (ruki), misra, band. Ritmiklikni kuchaytirish va ta'kidlashga xizmat qiluvchi vositalari: ritmik pauza, qofiya, qofiyalanish sistemasi. Ritmning mazmuni ifodalashdagi, lirik qashramon kechinmallari, kayfiyatini "yuqtirish"dagi roli. She'riy sintaksis xususiyatlari.

She'riy tizimlari tushunchasi, "she'r tizimi" va "vanz" tushunchalarining farqlanishi. Miqdoriy va sifatiy she'riy tizimlari haqida. Barmoq she'r tizimi. Barmoq tizimida o'lchovlar rang-barangligi. Izometrik va getrometrik she'rlar haqida. Getrometrik she'rlarda ritmik bo'laklar rolining biridan ikkinchisiga kichishi. Erkin she'r (sarbast) haqida.

Ariz haqida ma'lumot "Ariz" atamasi. Ariz tizimining paydo bilishi va Sharq she'riyatidagi irni. Ariz sifatiy she'r tizimi sifatida. Shijo va uning kirinishlari: qisqa, chiziq va erta chiziq shijolar. Harf tushunchasi: mutaharrik va sokin harflar. Juzvlar : sabab, vatad, fosila. Ruknlar (asllar) haqida. Zihof tushunchasi. Zihovlarning kirinishlari. Bahr tushunchasi. Bahr turlari: a) bitta ruknning takroridan, b) ikkita ruknning takroridan, v) uchta ruknning takroridan shosil biluvchi bahrlar. Aruzda yozilgan she'r vaznini aniqlash tartibi xususida.

Mumtoz she'riyat sa'natlari (Mustaqil o'rganish uchun)

Sharq mumtoz adabiyotshunoslikda poetika masalalarining keng ishlanganligi: ilmi aruz, ilmi badia. Ma'naviy va lafziy san'atlar. Ma'naviy san'atlar: mubolag'a, tashbesh, tamsil, husni ta'lil, tashhis, intoq, talmeh, loff va nashr, ruju', istoria, irsoli masal, tazmin, iqtibos va b. Lafziy san'atlar: tajnis, iyshom, tanosub, ishtiyoq, tazod, ta'dil, tardu, aks, takrir, kitobot va b. Kklassik she'riyatida san'atlarning qorishiq holda kelishi. San'atlar tasnifi. Mumtoz she'riyat san'atlarining badiiy-estetik funksionalligi.

Y.ADABIY TUR VA JANRLAR.

(6 soat ma'ruza)

Adabiy tur tushunchasi.

1.Adabiy tur tushunchasi. Adabiy tur tushunchasining adabiyotshunoslikda turli atamalar bilan ifodalanishi. Adabiy turlarga ajratish adabiyotshunoslikda eng qadimgi davrlardan boshlangani. Adabiy asarlarni turlarga ajratish prinsipi sifatida. Epos, lirika va drama. Adabiy turlarga ajratishdagi nisbiylik haqida. Adabiy turlar orasida keskin chegara qiyib bilmasligi. Turlararo sintezlashuv shodisasi

adabiyotning tasvir va ifoda imkoniyatlarini boyituvchi omil sifatida. Janr tushunchasi. Janr estetik kategoriya sifatida. Janr tarixiy kategoriya sifatida. Janrlarni tasnif etish prinsiplaridagi turlichalik xususida.

2. Epik tur va uning janrlari.

Epik turning spesifik xususiyatlari. "Epik asar" va "nasriy asar" tushunchalarining farqlanishi xususida. Rivoyat eposning izagi sifatida. Xalq og'zagi ijodida epik janrlar: latifa, masal, rivoyat, shikoyat, ertak, afsona, mif, epik doston. Epik asarlarning hayotni qamrab olish imkoniyatlarining turlichaligi: kichik, erta va katta epik shakllar. Shikoya va novella. Shikoyaning janr xususiyatlari. Qissa (povest) janri. Roman. Romaniy tafakkur, romanbop problematik, romanbop qashramon tushunchasi. Badiiy-publissistik janrlar: ocherk, esse, safarnoma.

3. Lirik tur va uning janrlari

Lirik tur va uning spesifik xususiyatlari. "Lirik asar" va she'riy asar" tushunchalarining farqliligi. Kechinma lirikaning tasvir predmeti sifatida. Lirik sub'ekt, lirik qashramon tushunchalari. Meditativlik: lirik meditasiyaning bevosita va bilvosita kirinishlari. Avtopsixologik va "ijroviy" (lirik sub'ektning izgaga evrilishi) lirik asarlar. Lirik asarlarni janrlarga ajratish prinsiplari. Xalq og'zaki ijodida lirik janrlar. Mumtoz she'riyatimizdagi lirik janrlar. Turg'un shakllarga asoslangan lirik janrlarning iste'moldan chiqib borish tendensiyasi. Shozirgi she'riyat janrlari. Lirik janrlar tasnifi.

4. Dramatik tur va uning janrlari.

Dramatik asar spesifikasi. Sahna va ijro imkoniyatlarining asar poetikasiga ta'siri. Shartlilik. Sahna va "sashni orti" tushunchalari. Drama sharakatining roli. Dramatik asarning iqilishi va sahna talqinidagi o'ziga xosliklar. Zamonaviy drama imkoniyatlarining epik unsurlari shisobiga kengayshi. Dramaning til xususiyatlari. Dialogik nutq dramaning asosi sifatida. Monologik nutq asosidagi dramalar: monolog tabiatidagi o'ziga xoslik. Dramaning boshqa san'at turlari bilan aloqasi: muzika, pokal, rassomlik, kino. Dramaning asosiy janrlari: tragediya, komediya, drama. Janrlarga ajratish prinsiplari. Komizm, trashizm va dramatism tushunchalari. Tragediya janri. Tragik holat, tragik qashramon, tragik konflikt tushunchalari. Komediya. Komik holat. Komik qashramon. Kulgu bosh qashramon sifatida. Drama janri. Uning tragediya va komediya orasidagi oraliq holati. Hayotiylik jihatidan ustunligi. Dramatik holat. Dramatik konflikt. Dramatik turning boshqa janrlari: intermediya, miniatyura, vodevil, monodrama, libretta.

VI. ADABIY JARAYON.

(4 soat ma'ruza)

Adabiy jarayon tushunchasi. Adabiy jarayon istilohining tor va keng ma'nolarda qillanilishi. Adabiy jarayonning uzliksizligi. Adabiy taraqqiyotining ijtimoiy hayot bilan bog'liqligi va nisbiy mustaqilliga. Adabiy jarayonning rivojlanish qonuniyotlari. Milliy adabiyotlar taraqqiyatida stadial umumiylik. Badiiy adabiyotning taraqqiyot omillari: ichki va tashqi omillari. Vorisiylik. An'ana va yangilik. Adabiy aloqa va adabiy ta'sir. Adabiy jarayonidavrlashtirish masalasi. Davrlashtirish prinsiplari haqida. Adabiy jarayonining davriy bilinishi: dabiyl asr, adabiy avlod. 2. Adabiy yo'nalish va oqimlar. Hayotni badiiy aks ettirishning ikki tamoyildi (badiiy ijod tiplari): realistik va norealistik ijod tiplari. Metod va uslub tushunchalari. Adabiy

yinalishi, oqim, maktab. Adabiyot tarixidagi yirik yinalishlari haqida: klassisizm, romantizm, realizm. XX asr adabiyotidagi adabiy va oqimlar.

YIL.BADIIY ASAR TAHLILI.

(6 soat ma'ruza)

1. Badiiy asar tahlili .

Tahlil va talqin tushunchalari xususida. Badiiy asar tahlilining maqsadi masalasi. Germenevtika (tushunish nazariyasi) haqida. Badiiy asarni tushunish jarayonida obyektiv va sub'yektiv omillari nisbati xususida. Avtor konsepsiyasi va o'quvchi talqini tushunchalari. Tahlilning ikki xili: kontekstual va immanent tahlil. Badiiy asarning ichki va tashqi aloqalari tushunchasi. Tashqi aloqalarni irganishga qaratilgan tahlil metodlari: a) sosiologik, biografik, qiyosiy, ijodiy-genetik. Badiiy asarning ichki aloqalarini irganishga qaratilgan metodlar: struktural tahlil, semiotik tahlil, statistik tahlil. Badiiy asarning ijtimoiy mavjudligini irganishga qaratilgan metodlar: konkret asar haqidagi adabiy-tanqidni materiallarni irganish, o'quvchilar orasida sosiologik sirovlar itkazish. Badiiy asarni irganishda ushbu metodlarning qorishiq xolda qillanilishi. Badiiy asarni sistem tahlil qilish zarurati.

Amaliy mashg'ulotlar (26 soat)

Qadimgi davr adabiyotshunosligi. Aristotel, Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Navoiy, Boburning adabiyotshunoslikka doir asarlari. Sharq adabiyotshunosligi. Tazkiralalar. Aruz, Qofiya, she'riy san'atlarga bag'ishlangan risolalar. Dostonlarning debochasi va ayrim boblarida, tarixiy asarlarda, nasihat-pandnomalarda badiiy asarlar xususida

so'z yuritilgani. Asar sjetida konfliktning ahamiyati. Konflikt ko'rinishlari: ijtimoiy konflikt, oilaviy- maishiy konflikt kabi. Ichki ruhiy konflikt (ichki kolliziya). Portret peyzaj. Adabiy til. Badiiy asar tili. Muallif tili, (dialog, monolog). She'riy ritmini hosil qiluvchi bo'g'in, turoq, vazn kabilar. To'liq, och, ichki qofiya, zulqofiyatayn. Rukn. Bahr. Band. Romanlarning mavzusi va bayon qilingan voqealarga ko'ra turlari. Qissa. Hikoya. Ocherk. Feleton. Pamflet. Marosim qo'shiqlari, alla, lapar, yor-yor. Mavsum qo'shiqlari. Termalar. G'arb adabiyotidagi she'riy janrlar: bag'ishlov, epigrama, epigrafiya, elegiya, ekloga. Sonet, ballada.

Seminar mashg'ulotlari(26 soat)

Adabiy janrlar. Bir hikoya tahlili. Bir she'r tahlili. G'azal tahlili. Sharq adabiyotshunosligi. Tazkiralalar ijodkorlar hayoti va ijodi to'g'risida ma'lumot beruvchi asosiy manba. Alisher Navoiy, Bobur she'rlaridagi badiiy san'atlar. O'zbek mumtoz adabiyoti namoyandalari she'rlaridagi tajnis, iyhom, tanosub, ishtiyoq, tazod, takrir kabi lafziy san'atlarni o'rganish. Aruz, barmoq tizimidagi she'rlarning tarkibiy qismlari (bo'g'in, turoq, vazn, qofiya, raviy, ridf, radif kabi) ni mumtoz adabiyot namoyandalari va zamonaviy she'riyat vakillari she'rlari asosida o'rganish.

Mustaqil ish (80 soat)

Amaliy mashg'ulot mavzulariga tayyorgarlik ko'rish. Seminar mashg'ulot mavzulariga tayyorgarlik ko'rish. Aristotelning «Poetika» asarini o'qib o'rganish. Forobiyning «She'r san'ati» asarini o'qib o'rganish. Alisher Navoiyning «Majolis un nafois», «Muhokamat ul lug'atayn», «Mezon ul avzon» asarlarini o'qib o'rganish.

Boburning «Muxtasar» asarini o'qib o'rganish. toullo Husayniyning «Badoe ul

sanoe» asarini o`qib o`rganish. Fitratning «Adabiyot qoidalari», «Aruz haqida» asarlarini o`qib o`rganish. V.G.Belinskiyning «Tanlangan asarlar», «Adabiy orzular» asarlarini o`qib o`rganish. N.A.Dobrolyubovning «Adabiy- tanqidiy maqolalar» kitobini o`qib o`rganish. Chernishevskiyning «Tanlangan adabiyot- tanqidiy maqolalar» kitobini o`qib o`rganish.

2-илова

Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari asoslari fanidan o`tiladigan mavzular va ular bo`yicha mashg`ulot turlariga ajratilgan soatlarning taqsimoti

t.r	Fanning bo`limi va mavzusi, ma`ruza mazmuni	s o a t l a r				
		jami	ma`ruza	amaliy	Labora toriya	seminar
1	Badiiy adabiyot haqida ta`limot. Adabiyotshunoslik fan sifatida Badiiy obraz va obrazlilik	14	6	2	-	6
2	Badiiy asar haqida ta`limot. Badiiy asarda shakl va mazmun Sujet. Konflikt. Kompozitsiya.	16	6	4	-	6
3	She`r tuzilishi. She`riy nutq haqida She`r tizimlari Aruz haqida ma`lumot Badiiy tasvir va ifoda vositalari	16	4	8	-	4
4	Adabiy tur va janrlar. Lirik tur va uning janrlari Dramatik tur va uning janrlari Epik tur va uning janrlari	16	6	6	-	4
5	Adabiy jarayon.	4	4	2	-	2
6	Badiiy asar tahlili.	8	6	4	-	4
	Jami:	74	32	26	-	26

3-илова

Talabalar muataqil ta`limining mazmuni va hajmi

Ishchi o`quv dasturlarining mustaqil ta`limga oid bo`lim va mavzulari	Mustaqil ta`limga oid topshiriq va tavsiyalar	Bajarilish muddati	Hajmi (soatda) 80
1	2	3	4
Badiiy adabiyot haqida ta`limot. Adabiyotshunoslik fan sifatida Badiiy obraz va obrazlilik	1.O`tilgan mavzu bo`yicha adabiyotlar bilan tanishish,	Oktabr	12

Badiiy asar haqida ta'limot. Badiiy asarda shakl va mazmun Sujet. Konflikt. Kompozitsiya.	konspekt yozish.	Dekabr	12
She'r tuzilishi. She'riy nutq haqida She'r tizimlari Aruz haqida ma'lumot Badiiy tasvir va ifoda vositalari	2.Berilgan matn va manbalar ustida ishlash.	Yanvar	12
Adabiy tur va janrlar. Lirik tur va uning janrlari Dramatik tur va uning janrlari Epik tur va uning janrlari	3.amaliy mashg'ulot va seminarlarga tayyorlanish.	Mart	14
Adabiy jarayon.	4. Badiiy asarni tur va janrlar, asar tuzilishi, g'oyaviy-badiiy xususiyatlari jihatdan tahlil qilish.	Aprel	15
Badiiy asar tahlili.		May	15

	Mashg'ulot turi	Ajratilgan soat	
		1-semestr	jami
1	Ma'ruza	32	32
2	Amaliy	26	26
3	Laboratoriya	-	-
4	Seminar	26	26
5	Mustaqil ish	80	80
	JAMI:	164	164

Baholash turlari bo'yicha ballar taqsimoti

№	Fan nomi	soatlar				Joriy baholash (45 ball)						Oraliq baholash (40 ball)						Yakuniy baholash (15 ball)
						амалий			муस्ताқил иш			маъруза			муस्ताқил иш			
		Ma'ruza	amaliy	seminar	муस्ताқил иш	soni	ball	Jami ball	soni	ball	Jami ball	soni	ball	Jami ball	soni	ball	Jami ball	
1	Adabiyot shunoslik nazariyasi asoslari	16	12	12	30	1	30	30	1	15	15	1	25	25	1	15	15	15
2	Adabiyot shunoslik	16	14	14	30	1	30	30	1	15	15	1	25	25	1	15	15	15

nazariyasi asoslari asoslari																			

Joriy baholash mavzulari

1. BADIY ADABIYOT HAQIDA TA'LIMOT.
2. BADIY ASAR HAQIDAGI TA'LIMOT.
3. SHE'R TUZILISHI.
4. ADABIY TUR VA JANRLAR.
5. ADABIY JARAYON.
6. BADIY ASAR TAHLILI.

Mustaqil ish mavzulari:

1. BADIY ADABIYOT HAQIDA TA'LIMOT.
2. BADIY ASAR HAQIDAGI TA'LIMOT.
3. SHE'R TUZILISHI.
4. ADABIY TUR VA JANRLAR.
5. ADABIY JARAYON.
6. BADIY ASAR TAHLILI.

Mustaqil ish topshiriqlar:

1. O'tilgan mavzu bo'yicha adabiyotlar bilan tanishish, konspekt yozish.
2. Berilgan matn va manbalar ustida ishlash.
3. amaliy mashg'ulot va seminarlarga tayyorlanish.
4. Badiiy asarni tur va janrlar, asar tuzilishi, g'oyaviy-badiiy xususiyatlari jihatdan tahlil qilish.

Oraliq baholash (kollektivium) savollari

1. <i>adabiyotshunoslik,</i>	19. <i>amaliy san'at</i>
2. <i>adabiyotshunoslikning predmeti</i>	20. <i>badiiy san'at</i>
3. <i>adabiyotshunoslikning vazifalari</i>	21. <i>ma'naviy-ruhiy ehtiyoj</i>
4. <i>adabiyotshunoslikning maqsadi</i>	22. <i>estetik faoliyat</i>
5. <i>adabiyot tarixi</i>	23. <i>sintezlashuv</i>
6. <i>adabiy tanqid</i>	24. <i>obraz</i>
7. <i>adabiyot nazariyasi</i>	25. <i>badiiy obraz</i>
8. <i>matnshunoslik</i>	26. <i>badiiy obraz spetsifikasi</i>
9. <i>manbashunoslik</i>	27. <i>individuallashtirilgan</i>
10. <i>bibliografiya</i>	<i>umumlashma</i>
11. <i>ommaviy va elitar adabiyot</i>	28. <i>ratsional va emotsional birlik</i>
12. <i>badiiy adabiyotning predmeti</i>	29. <i>metaforiklik</i>
13. <i>inson faoliyati</i>	30. <i>ko`p ma'nolilik</i>
14. <i>ruhiy faoliyat</i>	31. <i>badiiy obraz turlari</i>
15. <i>ijtimoiy ong shakllari</i>	32. <i>badiiy asar</i>
16. <i>adabiyot ijtimoiy ong shakli</i>	33. <i>badiiy muloqot</i>
17. <i>badiiy adabiyotning</i>	34. <i>ijodkor shaxs xususiyatlari</i>
<i>polifunksionalligi</i>	35. <i>ijodiy niyat</i>
18. <i>san'at</i>	36. <i>badiiy ijod</i>

37. ilhom
38. badiiy asarning betakrorligi
39. sistem butunlik
40. struktura
41. badiiy asar shakli
42. badiiy asar mazmuni
43. mazmunning shaklni belgilashi
44. shaklning nisbiy mustaqilligi
45. shaklning konservativligi
46. mazmunning originallikka intilishi
47. shakl va mazmun unsurlari tasnifi
48. problema
49. mavzu
50. tendensiya
51. badiiy g`oya
52. salmoqdorlik
53. haqqoniylik
54. universallik
55. originallik
56. sujet
57. sujet funksiyalari
58. xronikali sujet
59. konsentrik sujet
60. sujet elementlari
61. konflikt
62. kompozitsiya
63. Badiiy til
64. badiiy informatsiya
65. badiiy tilning obrazlilik
66. emotsionallik
67. differentsiyalanganlik
68. muallif nutqi
69. personajlar nutqi
70. badiiy nutq shakllari
71. badiiy tasvir va ifoda
72. normadan og`ish
73. so`z tanlash
74. ko`chim(trop)
75. metafora
76. metonimiya
77. sinekdoxa
78. kinoya
79. ramz(simvol)
80. majoz(allegoriya)
81. Ritm
82. ritmik bo`lak
83. bo`g`in, turoq, misra, band
84. ritmik vosita
85. ritmik pauza, qofiya, qofiyalanish tartibi
86. poetik sintaksis
87. inversiya
88. takror va uning ko`rinishlari
89. she'r tizimi
90. vazn(metr)
91. metrik she'r tizimi
92. sillabik she'r tizimi
93. tonik she'r tizimi
94. sillabo-tonik she'r tizimi
95. barmoq
96. qo`shma vazn
97. getrometrik she'r
98. sarbast
99. aruz atamasi
100. hijo
101. qisqa hijo
102. cho`ziq hijo
103. o`ta cho`ziq hijo
104. rukn
105. asllar
106. zihoflar
107. adabiy tur
108. turlarga ajratish prinsiplari
109. tasvir predmeti
110. obyektivlik va subyektivlik
111. lirika
112. epos
113. drama
114. turlararo sintezlashuv
115. voqeabandlik
116. plastik va noplastik elementlar
117. obyektiv va subyektiv ibtido
118. "nasriy asar" va "epik asar"
119. rivoya

120. rivoya motivatsiyasi	136. tragik konflikt
121. qahramon, ikkinchi darajali personaj, yordamchi personaj	137. tragik holat
122. epik janrlar	138. tragik qahramon
123. Lirik qahramon	139. komediya
124. avtopsixologik lirika	140. drama
125. ijroviy lirika	141. adabiy jarayon
126. "she'riy asar" va "lirik asar"	142. hayotni badiiy aks ettirish prinsiplari
127. turg'un she'riy shakllar	143. realistik prinsip
128. meditatif lirika	144. norealistik prinsip
129. tavsifiy lirika	145. adabiy yo`nalish
130. voqeaband lirika	146. adabiy oqim
131. dramatik sujet	147. adabiy maktab
132. ijro imkoniyatlari	148. tahlil
133. makon va zamonning cheklangani	149. talqin
134. shartlilik	150. tahlil maqsadi
135. tragediya	151. kontekstual tahlil
	152. immanent tahlil
	153. tahlil metodlari

Yakuniy baholash variantlaridan namunalar

1-variant

1. adabiy oqim
2. obyektiv va subyektiv ibtido
3. badiiy asar mazmuni

2-variant

1. badiiy g`oya
2. adabiyotshunoslikning maqsadi
3. drama

3-variant

1. avtopsixologik lirika
2. rivoya
3. adabiy maktab

4-variant

1. ilhom
2. badiiy adabiyotning polifunksionalligi
3. badiiy obraz

5-variant

1. she'r tizimi
2. badiiy adabiyotning predmeti
3. kinoya

6-variant

1. lirika
2. badiiy informatsiya
3. kompozitsiya

7-variant

1. badiiy tasvir va ifoda
2. adabiyot nazariyasi
3. aruz atamasi

8-variant

1. turlarga ajratish prinsiplari
2. adabiy oqim
3. sarbast

9-variant

1. immanent tahlil
2. sillabo-tonik she'r tizimi
3. qahramon, ikkinchi darajali personaj, yordamchi personaj

10-variant

1. dramatik sujet
2. tahlil metodlari
3. adabiy jarayon

O'qitishda ta'limning kompyuter axborotlashtirish va boshqa zamonaviy texnologiyalarning qo'llanilishi hamda informatsiyon-uslubiy ta'minoti

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursi bo'yicha bir qator darslik va qo'llanmalar mavjud (T.Boboyev. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari asoslari kursi bo'yicha o'quv metodik qo'llanma.-T.: O'qituvchi, 1979; N.Shukurov va boshq. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari .-T.: O'qituvchi,1984) bo'lsa-da, ular sezilarli darajada eskirdi. Aytish kerakki, bu darsliklarning badiiy adabiyot spetsifikasiga bag'ishlangan boblarida (ularda adabiyotning sinfiyligi, partiyaviyligi, metod va sh.k. masalalar xususida so'z boradi) masala sho'ro mafkurasi nuqtayi nazaridan qo'yilgan va o'rgatilgan bo'lib, ular hozirda mutlaqo eskirgan. Darsliklarning boshqa masalalarga (masalan, badiiy asar haqida ta'limot bo'limi) bag'ishlangan boblaridan esa tanqidiy yondoshgan holda foydalanish mumkin va zarurdir. Mazkur holatdan kelib chiqqan holda keyingi yillar ichida bir qator darslik va qo'llanmalar (E.Xudoyberdiyev. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari .-T.: O'qituvchi, 1995; T.Boboyev. Adabiyotshunoslik asoslari.- T.:O'zbekiston, 2002; H.Umurov. Adabiyot nazariyasi.-T.:Sharq, 2002) nashr etildiki, ular talabalarning adabiyotshunoslik asoslarini egallashlarida muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Ko'rsatilgan darsliklardan tashqari adabiyotshunoslikka oid maxsus lug'atlardan ham foydalanish tavsiya etiladi. Lug'atlar bilan ishlash talabaniing ma'lum masala yuzasidan qisqacha ma'lumot olishida, ayrim adabiy-nazariy termin(istiloh)lar ma'nosini tushunishida juda katta yordam beradi. Aytish kerakki, mavjud lug'atlar (H.Homidiy va b. Adabiyotshunoslik terminlari lug'ati.- T.:

O`qituvchi, 1967; N.Xotamov, B.Sarimsoqov. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o`zbekcha izohli lug`ati.- T.: O`qituvchi, 1979) ham qisman eskirganini e'tiborda tutish, ulardan ham tanqidiy yondashgan holda foydalanish joiz.

Adabiyotshunoslik ilmidagi, bugungi adabiy jarayondagi yangiliklar bilan, yaratilayotgan yangi badiiy asarlar bilan muntazam tanishib borish to`laqonli adabiyotshunos, mutaxassis bo`lib yetishishning muhim shartlaridandir. Bu narsa darslik va qo`llanmalar kamligi sezilayotgan bugungi kunda yanada katta ahamiyat kasb etadi. Filolog talaba vaqtli nashrlardagi adabiyotshunoslikka oid chiqishlar, adabiy-tanqidiy maqolalar bilan tanishib borsagina bugungi adabiy jarayondan boxabar bo`lishi mumkin bo`ladi. Ikkinchi tomondan, e'lon qilinayotgan she'riy, nasriy yoxud dramatik asarlarni olgan nazariy bilimlaringiz asosida tahlil qilishga harakat qilsangiz, bilimlaringiz mustahkamlanadi. Boz ustiga, o`zingizni tanqid yoki adabiyotshunoslik bobida sinashga urinib ko`rishingiz, adabiy-tanqidiy bahslarda ishtirok etishingiz mumkinki, bu ham yetuk mutaxassis bo`lish tomon tashlangan yana bir qadam bo`ladi. Bu o`rinda talabaning o`zini kichik olmasligi, jur'at qilishi muhim. Zero, sizning, yangicha sharoitda yetishgan yoshlarning fikri adabiyotshunoslik ilmiga yangi nafas olib kirishi mumkinki, bu yangilanayotgan adabiyotshunoslik ilmimiz uchun ham ahamiyatlidir. Unutmaslik kerakki, vaqtli nashrlar bilan tanishmaslik uchun turli bahonalar topishga urinish, mashg`ulotlarning ko`pligi-yu iqtisodiy qiyinchiliklarni ro`kach qilish o`zni aldashdan boshqa narsa emas. Zero, izlagan imkon topadi. Boz ustiga, universitetlarning kutubxonalarida o`tirib ishlash uchun sharoit ham yetarli, ularning fondlarida esa bo`lg`uvsi adabiyotshunos uchun zarur bo`lgan barcha vaqtli nashrlar topiladi. Bunday nashrlar sifatida esa O`zbekistonda chop etiladigan quyidagi jurnal va gazetalarni ko`rsatish mumkin:

1. "O`zbek tili va adabiyoti" jurnali. Bu jurnal Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot instituti tomonidan chop etilib, unda o`zbek adabiyotshunosligi va tilshunosligiga oid eng yangi ma'lumotlar, fanimizning dolzarb masalalariga bag`ishlangan maqola va ilmiy axborotlar berib boriladi.

2. "Sharq yulduzi" jurnali. Yozuvchilar uyushmasining bu jurnalida yangi yozilgan adabiy asarlar, adabiy-tanqidiy maqolalar muntazam chop etiladi.

3. "Jahon adabiyoti" jurnali orqali jahon adabiyoti va adabiyotshunosligining sara asarlari bilan tanishib, bilim doirangizni kengaytirib borishingiz mumkin bo`ladi.

4. "O`zbekiston adabiyoti va san'ati" va "Yozuvchi" xaftalik gazetalari sahifalarida e'lon qilingan materiallar orqali mamlakatimizdagi adabiy-madaniy hayot yangiliklaridan boxabar bo`lish, bugungi adabiy jarayon tahliliga bag`ishlangan adabiy-tanqidiy maqolalar yoki turli mavzulardagi bahslar bilan tanishish, yangi yozilgan adabiy-badiiy asarlarni kuzatib borish imkoniga ega bo`lasiz.

Shuni ham ta'kidlash joizki, adabiyotshunoslikdan chuqur bilim olish uchun rus va boshqa tillardagi adabiyotlardan foydalanish ham juda muhim. Sizlar maktabda rus tilidan, keyingi paytda ommalashib borayotgan ingliz tilidan yetarli bilim olgansizlar. Endi o`sha bilimlaringizni amalda qo`llashingiz, lug`at yordamida bo`lsa ham boshqa tillardagi adabiyotlardan foydalanishingiz bilim doirangizni

kengaytiradi, yetuk mutaxassis bo`lib yetishuvingizga asos bo`lib xizmat qiladi. Zero, boshqa tillardagi adabiyotlar orqali xorijdagi adabiyotshunoslik haqida tasavvur hosil qilish, ularning yutuqlarini ilmimizga tatbiq etib boyitish imkoniga ega bo`lasiz. Hozircha kutubxonalarda asosan rus tilidagi adabiyotshunoslikka oid kitoblar bo`lsa-da, mamlakatimizning dunyoga yuz ochayotgani sabab endilikda boshqa tillardagi adabiyotlar ham asta-sekin ko`paymoqda. Mahalliy miqyosdagi cheklangan mutaxassis bo`lib qolmaslik uchun bu adabiyotlardan ham unumli foydalanishingiz zarurdir. Jumladan, "Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " kursi bo`yicha rus tilidagi quyidagi darslik, qo`llanma va lug`atlarni tavsiya etish mumkin:

1. Введение в литературоведение/под.ред. Г.Н.Поспелова.-М., 1987
2. Квятковский А.К. Поэтический словарь.- М.,1964
3. Боров Ю.Б. Эстетика.- М.,1988
4. Хализев В. Теория литературы.- М.,2000
3. Литературный энциклопедический словарь.- М.,1987

Shuningdek, kutubxonalarga rus tilida chop etiladigan bir qator adabiy-badiiy ("Новый мир", "Дружба народов", "Иностранная литература", "Нева", "Октябрь») va ilmiy ("Вопросы литературы", "Вопросы филологии") jurnallar muntazam olinadi. Bu jurnallar mutolaasi orqali siz rus va boshqa xalqlar adabiyotlarida, adabiyotshunoslik ilmida yuz berayotgan yangiliklar haqida yetarli tasavvur olishingiz mumkin bo`ladi. Boz ustiga, bugungi kun talabalarida internet tarmog`i orqali adabiyotshunoslikdagi eng so`nggi yangiliklar bilan muntazam tanishib borish imkoniyati ham kengayib borayotirki, bu imkoniyatdan samarali foydalanish yetuk mutaxassis bo`lib yetishishning garovidir. Deylik, Siz yuqorida nomlari keltirilgan rus tilidagi adabiy jurnallar bilan tanishmoqchisiz. Marhamat, www.magazine.rus.ru saytiga kiring-da, kerakli jurnalni ochib o`qing, zarur bo`lsa o`zingizni qiziqtirgan materiallardan nusxa ko`chirib oling. Yoki rus tilidan yaxshi malakaga ega bo`lsangiz, [www.rambler.ru](http://www.rambler.ru) qidiruv tizimiga kirib, kalit so`zlar (mas., «литературоведение», «введение в литературоведение», «учебники по литературоведению» va h.) kiritish orqali istalgancha manba topishingiz mumkin. Internetning qulayligi shundaki, qidiruvga o`zingizni qiziqtirgan masala bo`yicha kalit so`z (mas.: «сюжет», «модернизм», «поэтика», «поэтический синтаксис» va h.) kiritib, unga oid adabiyotlar topishingiz, u yoki bu yozuvchi, shoir yo adabiyotshunos ijodi bo`yicha ham yetarli ma'lumot to`plashingiz mumkin bo`ladi. Hozirda internet tarmog`i o`zbek tilidagi materiallar bilan kundan-kunga boyib bormoqda. Jumladan, Ziyonet internet tarmog`ining rivojlanib borayotgani buning yaqqol dalilidir. Internetdan foydalanuvchilar o`zbek tilidagi materiallarni qidirish, ulardan foydalanish uchun, asosan, www.google.co.uz, www.rambler.ru kabi xalqaro universal qidiruv tizimlaridan foydalanib kelmoqdalar. Tanlangan mavzuni qidirish jarayonida ushbu saytlar ilmiy va noilmiy millionlab saytlarni soniyalar ichida g`alvirdan o`tkazadi va sizga zarur bo`lgan materiallarni taqdim etadi. Shuningdek, [www.scirus.com](http://www.scirus.com) qidiruv tizimi ham qulay serverlardan sanaladi. Bu sayt yuqoridagilardan farqli o`laroq, faqat ilmiy saytlarigina g`alvirdan o`tkazadi. Siz uchun qiziqarli va boy materiallar taqdim eta oladigan saytlardan yana biri www.wikipedia.org ensiklopedik sayti hisoblanadi. Biz yuqorida veb manzillarini

zikr qilgan barcha saytlar dunyoning yuzlab tillari, jumladan, o`zbek tilidagi minglab ilmiy va ilmiy-ommabop materiallar bilan tanishtirishi mumkin.

"Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " faniga oid yuqorida sanab o`tilgan darslik va o`quv qo`llanmalari, dissertatsiya va monografiyalar, internet ma`lumotlari, jumladan, literatura.uz , islom.uz kabi saytlaridagi ma`lumotlar dasturning informatsion-metodik ta`minotini tashkil etadi.

Dasturdagi mavzularni o`tishda ta`limning zamonaviy metodlaridan keng foydalanish, o`quv jarayonini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish samarali natija beradi. Bu borada zamonviy zamonaviy pedagogik texnologiyalarning "Bumerang", "Fikrlar hujumi", "Tarozi" texnologiyasining "Munozarali dars", "Debat" metodlari, shuningdek "Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari " faniga oid slaytlar, korgazmalardan foydalanish, didaktik o`yin usullarini qo`llash nazarda tutiladi.

Adabiyotlar ro`yxati:

Asosiy:

1. Adabiyot nazariyasi. Ikki jildlik.-T.: «Fan», 1978-1979.
2. Alisher Navoiy. Mezon ul avzon. Asarlar. O`n besh tomlik. 14-tom.T.: «Fan», 1967.
3. Arastu. Poetika. Ahloqi kabir.-T.: «Yangi asr avlodi», 2004
4. Valixojayev B. O`zbek adabiyotshunosligi tarixi.-T.: «O`zbekiston»,1993.
5. Sultonov I. Adabiyot nazariyasi.-T.: «O`qituvchi», 2002.
6. Fitrat. Adabiyot qoidalari.-T.: «O`qituvchi»,1995.
7. Olimov M. Risolai aruz.-T.: «Yozuvchi», 2002
8. Rahmonov V. She'r san'atlari.-T.: «Yozuvchi», 2001.
9. Hojiahmedov A. Mumtoz badiiyat malohati.-T.: «Sharq», 1999
10. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari .-T.: «Xalq merosi» nashriyoti, 004

Qo`shimcha:

11. Бахтин. М.М.Вопросы литературы и эстетики:Исследования разных лет.М., 1975
12. Бахтин. М.М. Литературно-критические статьи.-М.: «Художественная литература», 1986.
13. Бушмин А.Наука о литературе.-М: « Современник », 1980
14. Гегел.Эстетика. (В 4-томах).-М.: 1968-1973.
15. Гёте. Об искусстве.-М,1976.
16. Достоевский Ф.М.Возвращение человека. -М.. «Сов. Россия», 1989.-
17. Плеханов Г.В.Литература и эстетика.Т.1-М. : 1958.
18. Пospelов Г.Н. Проблемы исторического развития литературы.-М. : 1972.
19. Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении. Роды и жанры литературы.М.,-1964-1965
20. Хализев В. Э. Теория литературы. Учебник.-М.: «Высшая школа», 1999
21. Уеллек Р., Уоррен О. Теория литературы.-М.: «Искусство», 1978.
22. Т. Бобоев. Адабиётшunosликка кириш курси бийича ўқув методик қўлланма.- Т.,Ўқитувчи, 1979
23. Н. Шукуров ва бошқ.Адабиётшunosликка кириш. Т., ўқитувчи, 1980
24. Э. Худойбердиев. Адабиётшunosликка кириш. - Т., 1995
25. Ҳ.Ҳомидий ва б. Адабиётшunosлик терминлари луғати. Т., Ўқитувчи,1967
26. Н. Хотамов, Б. Саримсоқов, адабиётшunosлик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. - Т., Ўқитувчи, 1979

27. Введение в литературоведение / под. Ред. Г.Н.Поспелова.- М., 1987
28. Квятковский А.К. Поэтический словарь. - М., 1964
29. Боров Ю.Б. Эстетика. - М., 1988
30. Литературный энциклопедический словарь. - М., 1987

